

Izvodi iz studije:

MODEL RAVNOTEŽE MORA DA SE MENJA

Zatečeno stanje nakon devedestih obeleženo je: dezinvestiranjem kroz decenije, zaduženošću, destrukcijom realnog sektora ekonomije, dubokim strukturnim disproporcijama (sa strukturom koja je bila zaokružena četvrt veka ranije i izraubovanom opremom primerenom zahtevima tržišta tog vremena), ogromnim viškovima radne snage. Zbog događaja tokom devedesetih izgubljeno je, prema proceni, oko 175 milijardi evra – ili više od polovine potencijalnog društvenog proizvoda. To nasleđe je u velikoj meri opteretilo i razvoj nakon 2000. godine

1. Model ravnoteže 2001-2007.

U periodu 2002-2008. BDP Srbije rastao je prosečno po 5,4% godišnje; bruto dodata vrednost rasla je u proseku po 4,8% godišnje, a indirektni porezi (umanjeni za subvencije) – kao komponenta formiranja BDP-a po tržišnim cenama – rasli su u proseku po 9,8% godišnje. Pri upoređenju sa prosečnim rastom svetske privrede, rast BDP-a u Srbiji bio je brži, ali to nije slučaj kada se upoređi sa rastom u nekim zemljama u bližem okruženju, ili sa ukupnim rastom u zemljama u razvoju. **Nisko polazište i nedovoljno dinamičan privredni rast** – jedan je od razloga zašto Srbija nije stvarala nove komparativne prednosti u međunarodnoj razmeni. Drugi razlog je **struktura toga rasta**: sektori u kojima se proizvode materijalna dobra imali su rast BDV duboko ispod proseka – poljoprivreda sa 0,3% godišnje, prerađivačka industrija sa 1,5 % (ukupna industrija 1,6%). Glavni zaključak odatle, koji se tiče naše spoljnotrgovinske neravnoteže i budućeg privrednog rasta, proističe iz nepovoljnog odnosa rasta i učešća **razmenljivih i nerazmenljivih dobara** u BDP: zaostajanjem rasta proizvodnje i BDV razmenljivih dobara, **ograničava se rast izvoza** i supstituiše udeo domaće ponude na unutrašnjem tržištu **ponudom iz uvoza**, a direktan odraz ove strukturne deformacije jeste **povećavanje udela deficita robe i usluga** u zadovoljavanju ukupne unutrašnje tražnje (trošili smo više nego što proizvodimo)

Ovakav model se može održati **dok postoji dovoljan priliv** inostranog kapitala. Dodatno ograničenje je **struktura unutrašnje tražnje** u kojoj investicijama nisu stvarane pretpostavke za ekspanziju izvoza, odnosno, za servisiranje inostranog duga kao komponente priliva kapitala. **U svemu, ostvareni privredni rast svojom strukturom nije obezbeđivao i pretpostavke za budući stabilan razvoj.**

Nereformisan javni sektor je fundament ekonomskog modela kakav je postojao, jer je on bio poluga transfera kapitala koji je dolazio spolja, bilo privatizacijom ili pozajmicama, transfera ka potrošnji.

2. Iscrpljivanje postojećeg modela ravnoteže nezavisno od svetske krize

Karakter javne potrošnje je deformisan tako što je težište njenog delovanja usmereno na uspostavljanje **socijalnog mira**. Bruto domaće investicije finansirane su pretežno iz inostrane štednje. Glavni faktori istovremenog pokrivanja rastućeg deficita bilansa tekućih transakcija i porasta deviznih rezervi **bile su strane direktne investicije** – pretežno usmerene na kupovinu preduzeća kroz njihovu privatizaciju – i **zaduživanje privatnog sektora**. Perspektive priliva kapitala u narednom periodu imperativno zahtevaju promenu tog odnosa – povećanjem domaće štednje, ili smanjivanjem udela investicija u BDP-u (usporavanjem razvoja!).

3. Prelivanje svetske ekonomske krize na ekonomiju u Srbiji

Podaci o kretanju osnovnih makroekonomskih agregata u junu i julu još uvek ne šalju signale o približavanju kraja krize. Industrijska proizvodnja, maloprodajni promet i izvoz uglavnom stagniraju na nivoima duboko ispod prošlogodišnjeg proseka, a uvoz i dalje karakteriše opadajuća tendencija. **Banke** u Srbiji nisu bile izložene kontaminiranim kreditima. Sredinom 2009. **likvidnost banaka je visoka** Finansijske teškoće tog tipa će nas mimoići. Ali, **uslovi zaduživanja** na inostranom tržištu su promenjeni. Kamatne stope su porasle, premije likvidnosti takođe. **Ključno pitanje stanja eksterne likvidnosti u naredne tri godine ostaje pitanje priliva kapitala iz inostranstva**

4. Kratkoročna ekonomska politika za amortizovanje efekata krize u 2009.

Ova je politika definisana u tekućem aranžmanu sa MMF-om i u kriterijumima izvršenja te indikativnim kriterijumima vezanim za njega. **Glavni problem koji se u vezi sa definisanom politikom javlja nalazi se u fiskalnoj politici** – tačnije, u vezi je sa predviđenim deficitom budžeta i deficita u konsolidovanom bilansu javne potrošnje.

U Srbiji, kao i u celom svetu, država je postala aktivnija po izbijanju krize i to je, u osnovi, dobro. Međutim, državne intervencije danas nisu uvek na liniji podrške razvoju – često su motivisane uspostavljanjem kratkoročnog socijalnog mira preuzimanjem vlaništva. Procenili smo da, uz nivo produktivnosti iz 1990. u industriji Srbije postoji *višak od preko 150 hiljada radnika* – za koje nema produktivnog posla u proizvodnji koja bi bila konkurentna na tržištu, i čije su plate uslovljene državnim subvencijama. Uspostavljanje socijalnog mira na ovaj način direktno podriva neophodnu budžetsku ravnotežu u narednom periodu i ugrožava održivost javnog duga.

5. Novi model ravnoteže – kao sistemsko pitanje i pitanje ekonomske politike

Strategiju i ciljeve monetarne politike NBS ne bi trebalo menjati. Ali zadatak NBS u očuvanju stabilnosti i stvaranju osnova za privredni rast biće nemoguć ukoliko ne dođe do snažnog prilagođavanja **javnog sektora** u najširem smislu. U sledećim godinama od najveće važnosti će biti da ekonomska politika podrži razvoj sektora **razmenljivih dobara**, odnosno **izvozno-orijentisane privrede**. *Sadejstvo i koordiniranje monetarne i fiskalne politike, u pravcu formiranja efikasnije i izvozno orijentisane privrede, preduslov je novog modela ravnoteže i rasta.*

Ključna pretpostavka je da više neće moći da funkcioniše model ravnoteže u kome je osetno brži rast unutrašnje tražnje i potrošnje od rasta BDP-a, zasnovan na obilnom prilivu kapitala iz inostranstva. Otuda, spori rast unutrašnje tražnje od rasta BDP-a.

ZAKLJUČAK – pretpostavke se mogu varirati, ali su nezaobilazne – prvo, temeljna reforma javnog sektora koja će omogućiti izmeštanje pretežnog dela socijalne funkcije kroz transfere i subvencije iz budžeta; drugo, **stvaranje sistemskih i institucionalnih uslova za ekspanziju stranih direktnih greenfield investicija**, pre svega za povećanje udela sektora razmenjivih dobara u formiranju BDP-a; treće, stope rasta BDP-a po izlasku iz krize mogu biti i niže od ovde projektovanih (na primer, 5%, umesto 6%), ali **eksterna i unutrašnja ravnoteža** mogu se i moraju očuvati. **Odras ovakve politike** je što se, sa stoprocentnog angažovanja vrednosti BDP-a za pokrivanje potrošnje, dolazi do odnosa u kome **potrošnja zahvata od 75% do najviše 80% BDP-a.**

6. Reforma javnog sektora

Poboljšanje upravljanja i eksploatacije državne imovine i javnih dobara, što znači stvaranje dugoročno održivog sistema, koji bi funkcionisao na eksploataciji javnih dobara za potrebe obaveznih socijalnih fondova, sa minimalnim zahvatanjima iz državnog budžeta. **Racionalizacija javnih rashoda** - smanjenje njihovog udela u bruto domaćem proizvodu. **Rasterećenje privrede. Eliminacija upravljačkog voluntarizma** kao generatora korupcije i zloupotrebe položaja. **Prenošenje dela fiskalnog opterećenja sa transakcija na imovinu** i kompenzacija na bazi sistema rente. **Reforma obaveznih socijalnih fondova**, a posebno sistema PIO i njihovo razdvajanje od budžeta, kreiranjem investicionih fondova, baziranih na portfoliju imovine proizašle iz korporativizacije zemljišnih fondova i javnih preduzeća.